

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра краєзнавчо-туристичної роботи, соціальних та гуманітарних наук

СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ
ФІЛОСОФІЯ НАУКИ
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти	<u>третій (освітньо-науковий)</u>
галузь знань	<u>17 «Електроніка, автоматизація та електронні комунікації»</u> (шифр і назва)
спеціальність	<u>175 Інформаційно-вимірювальні технології</u> (шифр і назва)
освітня програма	<u>Якість, стандартизація та метрологічне забезпечення</u> (шифр і назва)
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u> (обов'язкова / за вибором)
інститут	<u>ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»</u>

2024 / 2025 навчальний рік

ВСТУП

Силабус навчальної дисципліни «Філософія науки» складено відповідно до освітньо-професійної програми «Якість, стандартизація та метрологічне забезпечення» підготовки

третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
(назва рівня вищої освіти)

спеціальності 175 Інформаційно-вимірювальні технології

Інформація про кафедру	Кафедра краєзнавчо-туристичної роботи, соціальних та гуманітарних наук Department of Regional and Tourism Studies, Social and Humanitarian Sciences сайт кафедри http://uip.uipa.edu.ua/
Інформація про викладача (-ів)	1. кандидат філософських наук, старший викладач Воловчук Наталія Миколаївна посилання на профайл викладача: http://uip.uipa.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/Volovchuk-page-1.pdf електронна пошта: nataliia.volovchuk@karazin.ua
Сторінка дисципліни в системі дистанційного навчання	https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=11422 https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=12991
Консультації з викладачем (-ами)	1. кандидат філософських наук, старший викладач Воловчук Наталія Миколаївна - щосуботи з 17.00 -18.00 за посиланням https://meet.google.com/ejv-dyje-sci

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Курс «Філософія науки», що пропонується, спрямований на формування системного розуміння історії та логіки розвитку науки, ознайомлення аспірантів з основними напрямками, школами та етапами її еволюції. Він допомагає усвідомити філософські засади наукового пізнання, критично оцінювати його методи та результати, а також розвинути активну громадянську позицію вченого.

Автор курсу акцентує увагу на європоцентристському підході до філософських проблем науки, включно з аналізом її структури, методів, критеріїв істинності та мови. Тому виклад матеріалу базується на західній філософській парадигмі, яка представлена працями класичних та сучасних мислителів.

Методологічну основу курсу становлять неопозитивізм, що підкреслює аналітизм, самокритичність та точність у оцінці сили й слабкості наукового пізнання, а також діалектичний матеріалізм, орієнтований на виявлення об'єктивних закономірностей розвитку природи й суспільства.

Важливий внесок у дослідження філософії науки зробили й українські науковці. Зокрема, у своїх працях філософи науки В.В. Будко та В.І. Штанько висвітлювали ключові аспекти методології науки, аналізуючи її структурні особливості, логіку розвитку та критерії наукового знання. Їхні ідеї вплинули на загальну концепцію курсу та допомогли сформуванню підходу до викладання матеріалу.

Курс базується на широкому спектрі сучасних досліджень, включно з актуальними іноземними джерелами, що дозволяє інтегрувати найновіші наукові досягнення у сфері філософії науки.

Вивчення навчальної дисципліни «Філософія науки» сприяє здобуттю таких компетенцій:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

ЗК4. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми

ЗК7. Прагнення до постійного розширення загального культурного світогляду

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктора філософії) здатності до самостійного критичного мислення та наукового пізнання, на основі осмислення природи науки, її ролі у суспільстві та взаємозв'язку з іншими формами знання.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- поглиблене вивчення актуальних проблем та головних досягнень філософії науки,
- розгляд теоретичних та історичних підходів до наукових досліджень;
- створення теоретичного підґрунтя для наукової діяльності.
- поглиблений розгляд методологічних та історичних засад наукових досліджень;
- аналіз зв'язку філософських концепцій з проблемами сучасної науки та суспільства.

1.3. Кількість кредитів – 4.

1.4. Загальна кількість годин – 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й-

Семестр	
1-й та 2-й	1-й та 2-й
Лекції	
30 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
30 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
60 год.	106 год.
у тому числі індивідуальні завдання	
Реферат/есе	

1.6. Заплановані результати навчання:

ПРН1. Розуміння загальнонаукової філософської концепції наукового світогляду, роль науки, пояснює її вплив на суспільні процеси

2. Тематичний план навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1 РАЦІОНАЛЬНІСТЬ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ НАУКИ

Тема 1. Європейська раціональність та наукове знання: ідеали, світогляд і взаємодія з філософією

Європейська раціональність: європоцентризм і плюралізм у науці. Наука як елемент європейської раціональної традиції. Ідеали наукового пізнання і критерії науковості. Наукове знання та світогляд. Взаємодія науки і філософії: проблеми та перспективи.

Тема 2 Емпіричні та теоретичні методи наукового дослідження

Методи емпіричних досліджень. Методи теоретичних досліджень. Взаємозв'язок емпіричного та теоретичного в експерименті та вимірюванні.

Тема 3 Еволюція методологічних підходів у науці

Суб'єкт і об'єкт у науці. Стилi мислення (аналітизм та редукціонізм, холізм та синтетизм, догматизм та релятивізм) в науці. Постмодерністська методологія науки.

Тема 4. Логіко-методологічні основи наукового знання: мова, визначення та обґрунтування

Наукова мова: історичний контекст і філософське підґрунтя. Типи визначень (номінальне, семантичне, синтаксичне, реєстраційні, уточнювальні та переключальні, остенсивні, операціональні). Способи обґрунтування (індуктивне, дедуктивне, абдуктивне).

Тема 5 Функції та роль наукового знання: пояснення, розуміння та передбачення в науковій діяльності

Пояснення в науці (дедуктивно-номологічна та індуктивно-ймовірнісна модель Гемпеля, модель каузальних процесів Салмона, генетичне пояснення, телеологічне пояснення, феноменологічне та сутнісне, динамічні та статистичні пояснення, достовірні та гіпотетичні пояснення). Розуміння в науці (моделі пояснювального розуміння, моделі об'єктного розуміння). Передбачення в науці.

Тема 6. Філософські концепції істини в науці: онтологічні та гносеологічні підходи.

Онтологічні концепції істини в науковому пізнанні. Гносеологічні концепції істини (кореспондентна теорія істини, когерентна теорія істини, прагматична теорія істини, конвенційна теорія істини). Діалектика відносної та абсолютної істини.

Тема 7 Історичистські теорії наукової раціональності.

Кумулятивні моделі розвитку науки. К. Поппер: проблема росту наукового

знання. Історичний поворот у філософії науки Куна. Методологія програм наукових досліджень Лакатоса. Методологічний анархізм Фейєрабенда. Еволюційні моделі наукового розвитку Тулміна та тематичного аналізу Джералда Холтона.

Тема 8. Філософсько-етичні аспекти науки

Мета-етика та нормативні аспекти науки. Сцієнтизм та анти сцієнтизм. Майбутнє науки: внутрішні та зовнішні фактори впливу

РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ

Тема 9 Позитивізм

Визначення позитивізму. Історія розвитку (Конт, Дж.Ст.Міль, Г.Спенсер). Головні принципи позитивізму та його актуальність

Тема 10 Емпіріокритицизм та конвенціоналізм

Емпіріокритицизм Ернста Маха та Ріхарда Авенаріуса. Конвенціоналізм Анрі Пуанкаре

Тема 11 Неопозитивізм

Витоки та історичний фон та основоположні принципи неопозитивізму. Віденський гурток (Моріц Шлік, Рудольф Карнап, Отто Нейрат, Ганс Райхенбах). Філософія мови Л.Вітгенштейна.

Тема 12 Постпозитивізм

Постпозитивізм: основи та принципи. Карл Поппер: проблема росту наукового знання. Майкл Полані: критика позитивізму, роль особистісного знання та інтуїції в науці. Ларрі Лаудан: основні ідеї та внесок у філософію науки

Тема 13 Прагматизм

Загальна ідея прагматизму. Емпіричний прагматизм (Вільям Джеймс). Інструменталізм (Джон Дьюї). Концептуальний прагматизм (Кларенс Льюїс)

Тема 14 Неокантіанство

Загальні риси неокантіанства. Марбургська школа. Південно-західної школа

Тема 15 Феноменологія та герменевтика

Загальні риси феноменології. Основи феноменології Гуссерля: інтенціональність, інтерсуб'єктивність та життєвий світ. Загальні риси герменевтики. Гадамер про герменевтику: розуміння, традиції та роль мови

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	ла б.	ін д.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1 Рациональність, методологія та соціокультурні аспекти науки												
Тема 1. Європейська раціональність та наукове знання: ідеали, світогляд і взаємодія з філософією	6	2	2			2	8	2				6
Тема 2 Емпіричні та теоретичні методи наукового дослідження	6	2	-			4	6					6
Тема 3 Еволюція	8	2	2			4	6					6

методологічних підходів у науці												
Тема 4. Логіко-методологічні основи наукового знання: мова, визначення та обґрунтування	8	2	2			4	7					7
Тема 5 Функції та роль наукового знання: пояснення, розуміння та передбачення в науковій діяльності	8	2	2			4	7					7
Тема 6. Філософські концепції істини в науці: онтологічні та гносеологічні підходи	8	2	2			4	8	2				6
Тема 7 Історицистські теорії наукової раціональності	8	2	2			4	8	2				6
Тема 8. Філософсько-етичні аспекти науки	8	2	2			4	10	2	2			6
Разом за розділом 1	60	16	14			30	60	8	2			50
Розділ 2 Історія філософії науки												
Тема 9 Позитивізм	8	2	2			4	8,5	0,5				8
Тема 10 Емпіріокритицизм та конвенціоналізм	8	2	2			4	10,5	0,5	2			8
Тема 11 Неопозитивізм	8	2	2			4	8,5	0,5				8
Тема 12 Постпозитивізм	8	2	2			4	8,5	0,5				8
Тема 13 Прагматизм	8	2	2			4	8					8
Тема 14 Неокантіанство	8	2	2			4	8					8
Тема 15 Феноменологія та герменевтика	12	2	4			6	8					8
Разом за розділом 2	60	14	16			30	60	2	2			56
Усього годин	120	30	30			60	120	10	4			106

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

	Назва теми	Кількість годин
--	------------	-----------------

№ з/п		ДФЗО	ЗФЗО
	Розділ 1 Раціональність, методологія та соціокультурні аспекти науки		
1	Формування наукового знання в межах філософії	2	
2	Роль і межі емпіричних та теоретичних методів у науковому пізнанні	2	
3	Роль мови та логіки в науковому пізнанні	2	
4	Функції наукового знання: пояснення, розуміння та передбачення в наукових дослідженнях	2	
5	Теорії істини: порівняльний аналіз кореспонденційної, когерентної та прагматичної концепцій	2	
6	Концепція парадигм у науці: від нормальної науки до наукових революцій	2	
7	Етика наукових досліджень: внутрішнє покликання, відповідальність та відкритість у науці	2	2
	Разом за розділом 1	14	2
	Розділ 2 Історія філософії науки		
1	Позитивізм Огюста Конта – ієрархія позитивних наук і мета позитивної філософії	2	
2	Конвенціоналізм А.Пуанкаре – наука між штучністю та реальністю	2	2
3	Філософія мови Л. Вітгенштейна: межі приватного та спільного в значенні	2	
4	Майкл Полані – особистісне знання та об'єктивність у науці	2	
5	Уільям Джеймс – прагматизм і здоровий глузд	2	
6	Неокантіанські дебати про відмінності між науками	2	
7	Герменевтика Гадамера – історичність, мова та істина в науковому пізнанні	2	
8	Філософія науки: історія і сучасний контекст (презентація реферат)	2	
	Разом за розділом 2	16	2
	Всього	30	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи		Кількість годин	
	Вид самостійної роботи	Зміст самостійної роботи	ДФЗО	ЗФЗО
1	Підготовка до лекцій та практичних занять	Робота з обов'язковою та додатковою літературою.	15	44
		Підготовка до дискусії, диспуту.	15	4
		Формування портфоліо	15	20
2	Реферат/есе	Написання та презентація реферату/есе	15	38
		Разом	60	106

6. Індивідуальні завдання

Написання реферату/есе. Тему кожен здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктора філософії) обирає самостійно, орієнтуючись на тематику курсу «Філософія науки». Важливо, щоб тема не лише розкривала теоретичні аспекти філософії науки, але й мала зв'язок із сучасними проблемами науки, науковими інтересами або дисертаційним дослідженням здобувача.

Орієнтовні теми

1. Філософія науки та наука.
2. Визначення в науковому пізнанні.
3. Докази в науці.
4. Гносеологічна структура наукового знання.
5. Взаємозв'язок логіки і математики в історії наукового пізнання.
6. Концепція Т. Куна про еволюцію і революції в науці.
7. Методологія науково-дослідних програм І. Лакатоса.
8. Концепція анархічної епістемології П. Фейєрабенда.
9. Еволюціоністська модель розвитку науки Ст. Тулміна.
10. Тематичний аналіз Дж.Холтона.
11. Раціоналізм і емпіризм ХХ століття про структуру наукового знання.
12. Відносна самостійність традицій емпіричного дослідження.
13. Теоретичні допущення в вимірах і проблема перевірки теорії вимірами.
14. Пояснення і його види.
15. Розуміння в науці.
16. Наукове передбачення.
17. Концепція відповідності в навчанні про істину.
18. Концепція зв'язності в навчанні про істину.
19. Концепція успішного пристосування в навчанні про істину.
20. Діалектико-матеріалістична концепція істини.
21. Істина як адекватне знання.
22. Конвенціоналістське розуміння наукової реальності.
23. Аксіологічна суверенність науки і моральні норми професії вченого.
24. Філософський аспект наслідків науково-технічного прогресу.
25. Наука і моральність.

7. Методи навчання:

Освітні технології (проблемне навчання, аудіо-візуальні технології, технологія аспіранто центрованого навчання тощо).

У залежності від виду занять використовуються наступні методи:

– на лекціях – різні види бесід, розповідь, пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, ілюстрація, проблемні запитання, мультимедійні презентації;

– на практичних заняттях – ігрові методи, виконання практичних вправ репродуктивного та творчого характеру, застосування евристичних методів, кейс-технології, організації роботи у малих групах;

– у ході самостійної пізнавальної діяльності – вивчення навчальної та наукової літератури, використання довідникових джерел, відбір матеріалу, його аналіз, систематизація, класифікація, конспектування, виконання вправ, пошук відповідей на запитання.

8. Методи контролю

Поточний контроль – виконання вправ та завдань, написання реферату/есе, участь у диспуті, демонстрація презентацій.

Підсумковий контроль – іспит.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання																	Іспит	Сума
Розділ 1							Розділ 2							Індивідуальне завдання (реферат/есе)	Разом			
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	Т 14			Т 15		
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	15	60	40	100

Т1, Т2 ... – теми розділів.

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку, або екзамену) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 36 (60%) балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, навчальні досягнення

Критерії оцінювання навчальних досягнень

№	Види робіт здобувача	Оцінка
1	Робота на практичних заняттях: Оцінюється: режим виконання та повнота виконання завдання (за кожне заняття 3 бали)	0-45
2	Реферат/есе: 13-15 балів Реферат/есе є результатом творчої, самостійної науково-дослідної роботи. Матеріал викладено не лише описово, а й із застосуванням авторського аналітичного підходу до розкриття теми. Робота відображає глибокий аналіз стану проблеми та містить чітко сформульовану власну позицію автора щодо її вирішення. Відсутні помилки чи неточності. 10-12 балів Реферат/есе має характер творчої, самостійної науково-дослідної роботи. Виклад матеріалу включає аналітичну оцінку стану проблеми та власну точку зору автора, однак допускаються незначні неточності, які не впливають на загальну якість роботи. 7-9 балів Реферат/есе є творчою, самостійною науково-дослідною роботою. Матеріал розкрито в межах аналітичного підходу, але аналіз не повною мірою чіткий, а авторська точка зору недостатньо виражена. У роботі наявні несуттєві неточності або недоліки. 4-6 балів Реферат/есе демонструє спробу творчого, самостійного дослідження. Однак виклад матеріалу лише частково відповідає аналітичному підходу, а авторська позиція та оцінка стану проблеми викладені нечітко або поверхнево. У роботі є суттєві неточності та помилки. 0-3 бали Реферат/есе є спробою самостійної науково-дослідної роботи, але матеріал викладено виключно описово, без аналітичного підходу.	0-15

	Відсутній авторський аналіз проблеми та власна точка зору на можливі шляхи її вирішення. У роботі наявні суттєві помилки та недоліки.	
3	Іспит 36–40 балів Здобувач/здобувачка демонструє високий рівень володіння теоретичним матеріалом, засвоїв(-ла) його в повному обсязі та вміє застосовувати здобуті знання в галузі власного дослідження. 28–35 балів Здобувач/здобувачка демонструє достатньо високий рівень володіння теоретичним матеріалом, але допускає окремі помилки у логічному викладенні матеріалу. Попри це, здобуті знання дозволяють проводити аналіз та робити обґрунтовані висновки в контексті власного дослідження. 20–27 балів Здобувач/здобувачка демонструє достатній рівень володіння теоретичним матеріалом, проте знання використовуються поверхнево, а виклад матеріалу не завжди є послідовним та аргументованим. 0–19 балів Здобувач/здобувачка не демонструє належного рівня володіння теоретичним матеріалом, відповіді містять численні помилки та свідчать про незасвоєння основних концепцій курсу.	0–40
Всього за навчальну дисципліну		0–100

60 % - результати поточних контролів, 40 % - результати іспиту

Іспит проводиться в письмовій формі; регламент – 2 академічних години.

Здобувач має право на апеляцію відповідно встановленого порядку

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Методичне забезпечення

- Філософія науки : конспект лекцій для здобувачів ОНС «доктор філософії» денної, вечірньої та заоч. форм навч. спец. 011 Освітні, педагогічні науки, 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), 053 Психологія, 073 Менеджмент, 113 Прикладна математика, 133 Галузеве машинобудування, 152 Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка / Н.М. Воловчук Укр. інж.-пед. акад. – Харків : УПА, 2021. – 137 с.
- Філософія науки: метод. вказ. для організації та планування самостійної роботи при

кредитно-трансферній організації навч. процесу для здобувачів ОНС «доктор філософії» спец. 011 Освітні, педагогічні науки, 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), 053 Психологія, 073 Менеджмент, 113 Прикладна математика, 133 Галузеве машинобудування, 152 Метрологія та інформаційно-вимірвальна техніка / Укр. інж.-пед. акад. ; упоряд.: Н.М. Воловчук. – Харків : УІПА, 2021. – 80 с.

3. Філософія науки: метод. вказ. для проведення практичних занять для здобувачів ОНС «доктор філософії» денної, вечірньої та заоч. форм навч. спец. 011 Освітні, педагогічні науки, 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), 053 Психологія, 073 Менеджмент, 113 Прикладна математика, 133 Галузеве машинобудування, 152 Метрологія та інформаційно-вимірвальна техніка / Укр. інж.-пед. акад. ; упоряд.: Н.М. Воловчук. – Харків : УІПА, 2021. – 36 с.

Основна (базова) література

1. Філософія науки. Етика та методологія наукового дослідження : навч.- метод. посіб. для підготовки докторів філософії «Doctor of Philosophy» (PhD) / І. Г. Утюж [та ін.]. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2018. – 76 с.
2. Філософія науки: курс лекцій з вивчення дисципліни для здобувачів III рівня вищої освіти «доктори філософії» спеціальності 204 «ТВППТ» денної та заочної форми навчання / /О. П. Сидоренко – Одеса: ОДАУ, 2019. –156 с.
3. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2018. – 255 с.

Додаткова (допоміжна) література

1. Хрестоматійні матеріали. / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. Івано-Франківськ, 2018. – 446 с.
2. Філософія: Хрестоматія для аспірантів: Навчальний посібник. Укладач Волков О. Г. Мелітополь: 2018. – 424 с.

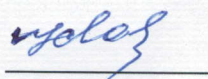
Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Сторінка дистанційного навчання УІПА URL: <https://do.uipa.edu.ua/my/>
3. Бібліотечно-інформаційний ресурс (книжковий фонд, періодика, фонди на електронних носіях тощо) бібліотеки УІПА. URL: <http://library.uipa.edu.ua/>
4. Інституційний репозитарій УІПА URL: <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/?locale=uk>

Зміст силабусу відповідає робочій програмі навчальної дисципліни

Завідувач кафедри

красознавчо-туристичної роботи,
соціальних та гуманітарних наук

Ірина ЩЕРБИНА